

УДК 371.3 (73)

ДЕРЖАВНІ І НЕДЕРЖАВНІ ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ США

Стойка Олеся Ярославівна

м.Ужгород

В статті розглядаються деякі аспекти функціонування системи вищої освіти в США, зокрема специфіка діяльності державних і приватних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: США, вища освіта, державні і приватні навчальні заклади.

В Україні впродовж останніх років відбувається трансформація системи вищої освіти, в якій значну роль відіграють зарубіжні запозичення.

Теоретичне осмислення і обґрунтування необхідності змін в системі вітчизняної вищої освіти можна знайти в працях І.Зяюна, В.Кременя, Н.Ничкало, В.Кравця, Г.Терещука та ін. Проте вивченню і узагальненню зарубіжного досвіду функціонування вищої школи поки що, на нашу думку, науковці не приділяють достатньо уваги. Водночас, багато західних країн мають значні теоретичні напрацювання і вагомі практичні здобутки у розвитку вищої освіти, які можуть бути творчо переосмислені і успішно використані в Україні. До таких країн, безперечно, на-

лежить США. На думку багатьох фахівців, в масштабах світової вищої школи американські вищі навчальні заклади загалом користуються набагато більшою автономією і мають більше академічних свобод, ніж європейські. У своїй навчальній і науково-дослідній роботі вони опираються не тільки на державні, але й на громадські структури. До того ж навіть державні вищі навчальні заклади не вимушені суворо підкорятися Департаменту освіти штату, а володіють достатньою автономією у вирішенні багатьох питань, чого дуже бракує вітчизняним ВНЗ.

В даній статті стисло охарактеризуємо систему державних і недержавних ВНЗ США.

Всі сучасні американські навчальні заклади поділяються на державні і недержавні (приватні). Зауважимо, що приватний сектор вищої освіти Сполучених Штатів завжди домінував і продовжує домінувати за кількістю вищих навчальних закладів. Цікаво відзначити, що, незважаючи на те, що приватних ВНЗ в системі вищої освіти США значно більше (приблизно на 15-20%), загальна кількість студентів є набагато чисельнішою саме в державних ВНЗ (приблизно на 40-50%).

Історичний екскурс свідчить, що державний сектор вищої школи почав домінувати за кількістю студентів з середини минулого століття і в 1970 році його доля складала вже 74,9%. Вона продовжувала зростати до початку 1990 років, потім дещо знизилась, що було пов'язано зі зниженням державного фінансування. Проте впродовж усіх років розвитку вищої освіти в США чисельність державних ВНЗ була значно меншою, ніж приватних, але студентів навчалось значно більше, ніж у приватних.

Це пов'язано з основною місією державних вищих навчальних закладів, яка полягає в наданні масової, а не елітної освіти.

Слід відзначити, що приватний освітній сектор не є єдиним. Всі приватні вищі навчальні заклади поділяються на комерційні і некомерційні.

Некомерційні ВНЗ функціонують як безприбуткові організації, які не ставлять за мету отримати прибуток, вони не розподіляють прибуток серед учасників. Діяльність некомерційних організацій спрямована на досягнення соціального ефекту, тобто культурних, освітніх, наукових, благодійних та інших суспільно-корисних цілей. Надання якісної вищої освіти є для них основним завданням.

Комерційні навчальні заклади, навпаки, створюються з метою отримання прибутку та його подальшого розподілу між учасниками процесу, в основному – засновниками. Безперечно, комерційні вищі навчальні заклади США пропонують ту ж професійну освіту, що й некомерційні, проте через суттєві відмінності в меті діяльності, якість освіти тут дещо нижча. Розподіляючи значну частину прибутку між учасниками процесу, комерційні ВНЗ, відповідно, витрачають менше коштів на освітні послуги, розвиток навчального закладу.

Приватні некомерційні вищі навчальні заклади за їх кількістю складають приблизно дві третини приватного сектора (за чисельністю студентів – приблизно 80%). Вони не є дуже великими і чисельними, але більшість з них мають високу репутацію і добре відомі не тільки в країні, але й за її межами.

Некомерційні ВНЗ пропонують освіту вищого рівня, включаючи престижну елітну освіту. На їх основі сформована група провідних науково-дослідних університетів, які визначають розвиток вищої освіти і всієї американської науки. Приблизно половина некомерційних вищих навчальних закладів підтримується релігійними організаціями різних напрямків, яких сьогодні нараховується понад 60. Серед них найбільш відомі католицькі, баптистські, пресвітеріанські організації [1].

Комерційні навчальні заклади пропонують освіту середнього рівня. За кількістю вони складають приблизно одну третю приватного сектора, а за кількістю студентів – приблизно 17-18%. Часто вони мають закритий характер. Незважаючи на це, комерційний сектор вищої школи США займає певну нішу і ефективно виконує свою роль, яка полягає в основному в тому,

щоб відповідати вимогам місцевих ринків праці, стежити за всіма змінами в освітній сфері і на ринку праці. Сучасні комерційні ВНЗ зазвичай готують фахівців в таких галузях, як бізнес, музика, живопис, комп'ютерне програмування та ін.

Державні вищі навчальні заклади створюються державною владою різного рівня, а також різними державними структурами, проте доля федеральних ВНЗ незначна як за кількістю самих навчальних закладів, так і за кількістю студентів.

Таким чином, можна стверджувати, що державний сектор американської вищої освіти майже повністю складається з ВНЗ штатів і місцевих навчальних закладів.

Саме державні вищі навчальні заклади забезпечують Сполучені Штати масовою професійною освітою і саме з цієї причини ці заклади є найбільш численними, а рівень їх освіти визначає середній рівень освіти в країні. Престижна приватна освіта, яка має давні традиції в США, не потребувала великої кількості студентів, але на певному етапі розвитку економіка почала вимагати масову професійну освіту і державний сектор почав заповнювати цю нішу.

Вища освіта в США перебуває у віданні штатів. В рамках виконавчої влади штату за питання освіти відповідає безпосередньо губернатор, голова з питань освіти і керівної ради. В одних штатах губернатори мають право призначити керівну раду, в інших штатах ця рада обирається, деякі штати використовують і перший і другий спосіб.

Сучасна американська система освіти відзначається високим рівнем децентралізації. У відповідності з 10-ю поправкою до Конституції США, федеральний уряд не має права встановлювати загальнонаціональну систему освіти, визначати політику і навчальні програми для шкіл і вищих навчальних закладів. Рішення по цих питаннях приймаються на рівні влади штатів. Тому майже всі штати мають системи освіти з певною специфікою. Роль федерального уряду в сфері освіти зводиться до загального керівництва без надмірного втручання [2]. Водночас, федеральний уряд несе юридичну відповідальність з захисту права кожного громадянина отримати рівний доступ до державних навчальних закладів.

Розробкою загальнонаціональної політики в сфері освіти займається Міністерство освіти США (U.S. Department of Education). Міністерство освіти інтегрує плани розвитку вищої освіти в плани регіонального економічного розвитку, особливо у великих штатах. Паралельно з управлінськими структурами в багатьох штатах функціонують також координаційні ради.

Вищими навчальними закладами керують Департаменти освіти штату. Вони можуть обиратися, або, найчастіше, призначаються губернатором і затверджуються законодавчим органом штату. Основним обов'язком Департаменту є призначення президента університету.

У сфері адміністрування слід відзначити наявність для державних ВНЗ управлінської і координаційної ради на рівні штату, а для приватних ВНЗ – це опікунська або управлінська рада на інституційному рівні.

Опікунська рада складається з осіб, які мають високий статус у суспільстві і зазвичай мають високі прибутки, що дозволяє їм здійснювати благодійні акції на користь навчальних закладів. Цікаво відзначити, що дуже часто опікуни-благодійники самі є випускниками даного вищого навчального закладу. Як правило, рада складається з 28 членів, які зустрічаються для обговорення різних питань приблизно 3-4 рази в рік. Дуже незначна частина членів рад працює безпосередньо в адміністрації навчальних закладів або в якості викладачів.

Основна функція рад – розробка загальної фінансової і академічної політики, яка повинна забезпечити ефективність функціонування вищого навчального закладу; здійснення загального контролю над землями, будовами та іншою власністю навчального закладу; контроль за його видатками. Щорічно ради розглядають і затверджують доповідь для виконавчої влади штату, в якій представлена вся інформація про стан

навчального закладу (прибуток і витрати, чисельність професорсько-викладацького складу, адміністративного персоналу, заробітна плата, чисельність студентів по факультетах, оцінка витрат на наступний рік, досягнутий навчальний прогрес, експериментальна наукова робота, її вартість і результати [3].

Слід відзначити, що у випадку успішного виконання вищим навчальним закладом всіх своїх функцій, в тому числі оптимального використання наданих коштів і залучення нових ре-

сурсів для наукових досліджень, він користується повною свободою проведення науково-дослідної роботи і використання її результатів.

Таким чином, здійснений нами стислий аналіз функціонування системи вищої освіти США дає підстави для висновку про можливість використання окремих прогресивних ідей у вітчизняному освітньому просторі. В першу чергу, це стосується значної самостійності вищих навчальних закладів США у забезпеченні навчального процесу і проведенні наукових досліджень.

Література і джерела

1. Digest of Education Statistics. – Washington: NCES of US Department of Education, 2005. – 178 p.
2. Система образования США. Путеводитель по международному образованию [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.studyabroad.ru>> – Загл. з екрану. – Мова рос.
3. Багаутдинова Н.Г. Высшая школа сегодня и завтра. Пути преодоления кризиса / Н.Г.Багаутдинова. – М.: Экономика, 2003.- 160с.

В статье рассматриваются некоторые аспекты функционирования системы высшего образования в США, в частности специфика деятельности государственных и негосударственных высших учебных заведений.

Ключевые слова : США, высшее образование, государственные и частные учебные заведения.

The author of the article has considered particular aspects of the USA system of the higher education. Much attention has been paid to the activity of state and private universities.

Key words: USA, higher education, state and private universities.